

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р **Кирилка Симеонова Тагарева**- ръководител на катедра
Психология в Пловдивския университет “Паисий Хилендарски”,

на дисертационния труд на **Константина Димитриос Гадзиора**
на тема: **„Влияние на културата върху нагласата към живота на старите хора:
сравнително изследване между Гърция и България“**,

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше
образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2
Психология, научна област „Педагогическа и възрастова психология“

1. Общо представяне на докторанта и процедурата

Със заповед № 159/17.05.2023 на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“ Благоевград (ЮЗУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: *„Влияние на културата върху нагласата към живота на старите хора: сравнително изследване между Гърция и България“* за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, научна област „Педагогическа и възрастова психология“. Авторът на дисертационния труд е Константина Димитриос Гадзиора – докторант към катедра „Психология“ с научен ръководител проф. д-р Иванка Василева Асенова.

Представеният от Константина Гадзиора комплект материали на електронен носител са в съответствие с Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ и съдържа всички изискуеми документи.

Константина Димитриос Гадзиора е родена през 1990 г. Бакалавърска степен е завършила през 2012 година в Гърция, Александруполис, в Тракийски университет Демокрит, Департамент за начални образователни науки. Магистърска степен е завършила през 2019 г. в България, Благоевград, в Югозападния университет „Неофит Рилски“. Дисертационният труд на Константина Гадзиора е обсъден и предложен за защита на катедрен съвет на катедра Психология към „Философски факултет“ на Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград.

2. Значимост и актуалност на темата на дисертационния труд

Темата за старите хора е актуална и важна в научно и научно-приложно отношение. Тя е свързана с ясно изразената тенденция към застаряване на човечеството. Актуалността на темата на дисертационния труд се изразява в опита да се постигне едно по-широко разбиране за старостта като последен стадий в развитието на човека в контекста на

културата, в която хората живеят. В приложен аспект актуалността на темата се открива в търсенето на пътища за разработване на конкретни и детайлизирани форми и ръководства за практическа помощ и консултиране по отношение на процесите на стареенето.

Целта, която си поставя Константина Гадзиора е да се изучат нагласите към живота на старите хора в Гърция и България и да се сравнят ефектите на основни демографски характеристики в двете изследвани групи възрастни. К. Гадзиора изследва психично благополучие и дистрес, удовлетворение от живота, оптимизъм и цел в живота на гръцките и българските възрастни хора. Тя търси влиянието на културата, възрастта, пола, образованието, съжителство и местоживеенето върху тях .

3. Познаване на проблема

Дисертантката Константина Гадзиора познава добре характеристиките и особеностите на старите хора. Тя познава състоянието на проблема, в литературния обзор личи умението ѝ да интерпретира критично дискутираните теоретични постановки и емпирични факти.

4. Съответствие на избраните методики за изследване с поставените цел и задачи на дисертационния труд

Методите, които Константина Гадзиора избира да приложи в своето емпирично изследване ѝ позволяват да постигане поставената цел и да получи адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Инструментите са четири:

1. Скала за общо благополучие на Heubeck & Neill (2000).
2. Скала на Diener за удовлетвореност от живота (SWLS) (Diener, 1984.)
3. Тест за жизнена ориентация на Schier, Carver & Bridges – преработен (LOT-R) (1994).
4. Тест за целта на живота на Crumbaugh & Maholick's (тест PIL) (1964).

Получена е информация за основните демографски характеристики: възраст, пол, образователно ниво, условия на живот и местоживеене.

5. Обща оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от 160 страници и е в класическата структура с увод, три глави обобщение, изводи, приноси, библиография и приложения. Библиографията обхваща 165 източника. В нея са включени значими разработки по разглеждания проблем. Дисертационният труд съдържа 48 таблици.

Първа глава на дисертацията е теоретична, втора глава представя дизайна на емпиричното изследване, а третата – резултатите и анализа на резултатите от изследването. Теоретичната и емпирична части са добре балансирани.

В теоретичния обзор на първа глава Константина Гадзиора прави анализ на литературата по изследваната проблематика. Авторката разглежда: старостта и стареенето; култура и културни различия в перцепцията и нагласата на възрастните хора към

остаряването; нагласи; психично благополучие; цел в живота; житейска ориентация; удовлетвореност от живота. Представени са основни постановки в областта на геронтологията; биологични, психологични и социални теории за стареенето, като теориите на Hayflick, Pathath и др. Психичното благополучие, удовлетвореност от живота, цел в живота, житейска ориентация са разгледани в полето на позитивната психология с позоваване на теориите на Ryan & Deci, Ryff, Peterson & Seligman, Diener и др. Очертани са фактори с диференцирани ефекти върху субективното благополучие като семейство, пол, доходи, физическа активност, заболявания, емоционални проблеми като депресия и тревожност, сън, местоживеене. Специално внимание е отделено на връзката между удовлетвореността от живота и пандемията от Covid-19, като са посочени психологични ефекти на пандемията върху възрастните хора. В цялата теоретична част на дисертацията са анализирани постановки и виждания на различни автори, релевантни на темата на дисертацията, като са приведени емпирични потвърждения на теоретичните постановки.

Във втора глава е представен дизайн на емпиричното изследване. Теоретичните положения, сформирани в първа глава, стават изходна научна база на дисертацията в конструирането на собственото емпирично изследване. Описани са цел и хипотези на изследването; задачи на изследването; характеристика на изследваните извадки; изследователски инструменти; процедура за събиране на емпирична информация. К. Гадзиора издига една основна хипотеза, която е пряко свързана с целта и две подхипотези. Задачите са в съответствие с целта и с изучаваните основните конструкти: психично благополучие и дистрес, удовлетворение от живота, диспозиционен оптимизъм и цел в живота. Изследваните лица са общо 294 на възраст от 60 до 89 години, разделени на две групи: гърци и българи, съответно по 165 и 147 лица. Гръцките участници са жители на Солун, Кардица, Верия и околните села, а българските – са жители на Благоевград, Петрич, Димитровград, Стара Загора и околните села. Характеристиките на изследваните лица са детайлно описани.

В трета глава са представени резултати и анализ на резултатите от емпиричното изследване, които са логично изложени: резултати от изследване на гръцката извадка; резултати от изследване на българската извадка; сравнение и последваща дискусия. Осъществен е сравнителен анализ по отношение на: култура, възраст, пол, образование, съжителство и местоживеене. Резултатите са дискутирани спрямо издигнатите хипотези. Направени са изводи, които са логическо следствие от получените резултати.

6. Обсъждане и анализиране на получените резултати от проведеното изследване и проверка на издигнатите хипотези

В своето емпирично изследване Константина Димитриос Гадзиора формулира една основна хипотеза и две частни хипотези, наречени подхипотези:

Основната хипотеза е: Възрастните гърци имат по-положителна нагласа към

живота в сравнение с възрастните българи.

Първата подхипотеза е: Гръцките възрастни хора показват по-ниско ниво на психичен дистрес и по-високи нива на психологично благополучие, удовлетворение от живота, диспозиционен оптимизъм и цел в живота в сравнение с българските възрастни хора.

Втора подхипотеза е: Съществуват свързани с културата различия в ефектите на демографските фактори „пол“, „възраст“, „образование“, „условия на живот“ и „място на пребиваване“ върху нивата на психичен дистрес, психично благополучие, цел в живота, диспозиционен оптимизъм и удовлетворение от живота.

В изследването се установява, че възрастните гърци и българи значимо се различават по нивата на психичен дистрес, като възрастните българи показват по-висок психичен дистрес в сравнение с възрастните гърци. Установен е значим ефект на взаимодействието между култура, условия на живот и местоживеење върху нивото на психичен дистрес.

В изследването се установява, че културата не оказва значимо влияние върху нивото на психично благополучие. Въпреки това са отчетени значими ефекти на взаимодействието между култура и пол, образование и условия на живот. Според получените резултати българските възрастни жени, живеещи при роднини, както и изобщо възрастните българи с висше образование, живеещи при роднини, демонстрират най-високо ниво на психично благополучие. Едновременно с това, гръцките възрастни жени, живеещи сами, както и възрастните гърци без висше образование, които живеят сами, демонстрират най-ниско ниво на психично благополучие.

Сравнявайки двете култури по отношение на нивата на диспозиционен оптимизъм (срещу песимизъм), се установява, че гръцката извадка от възрастни хора показва по-високи нива на оптимизъм от българската извадка от възрастни хора.

Межкултурното сравнение установява значителни разлики между гръцката и българската извадка и по отношение на целта в живота. Възрастните гърци са с по-висока цел в живота в сравнение с възрастните българи.

Що се касае до удовлетвореността от живота, получените резултати не са показали значими културни различия.

Приложеният корелационен анализ разкрива отрицателна връзка между психичен дистрес и психично благополучие, с умерена сила за гръцката извадка и слаба за българската извадка и умерена положителна връзка между цел в живота и удовлетворение от живота както в гръцката, така и в българската извадка.

Според авторката, първата хипотеза се счита за потвърдена: възрастните гърци имат по-положително отношение към живота в сравнение с възрастните българи.

Двете подхипотези се считат за частично потвърдени. Значимо по-високите нива

на диспозиционен оптимизъм и цел в живота и по-ниското ниво на психичен дистрес сред възрастните гърци в сравнение с възрастните българи и сходните нива на психично благополучие и удовлетворение от живота в двете извадки, които се откриват в изследването, частично подкрепят първата подхипотеза. Що се отнася до тестването на втората подхипотеза, според която „съществуват свързани с културата разлики в ефектите на демографските фактори „пол“, „възраст“, „образование“, „условия на живот“ и „място на пребиваване“ върху нивата на психичен дистрес, психично благополучие, цел в живота, диспозиционен оптимизъм и удовлетворение от живота“, получените резултатите частично я подкрепят.

Според авторката, основната хипотеза се потвърждава, а двете подхипотези частично се потвърждават.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Научно-приложните приноси в дисертационния труд се заключават в провеждането на оригинално проучване на влиянието на културата върху нагласата към живота на старите хора. Научните приноси, които отговарят на съдържанието на дисертационния труд се заключават в следното:

1. На базата на осъществен теоретичен анализ са интертирани съвременни схващания за стареенето, старостта и нагласата към живота на възрастните хора, отразено в нивата на психично благополучие и психичен дистрес, цел в живота, диспозиционен оптимизъм и удовлетворение от живота.

2. Представен е системен обзор на редица емпирични проучвания, отнасящи се до изследваните конструкции.

3. Проведено е оригинално емпирично проучване в научното поле на изследваната проблематика в България и Гърция относно нагласите към живота на старите хора. Резултатите допринасят за обогатяване на знанията за ролята на културата да инициира индивидуалните различия по отношение на психичното благополучие и дистрес, целта в живота, диспозиционият оптимизъм и удовлетворението от живота - самостоятелно и във взаимодействие с демографските фактори: пол, възраст, условия на живот, местоживеене.

4. Извършен е сравнителен анализ, чрез който се открояват културните различия между изследваните лица. Получени са следните нови емпирични доказателства:

- възрастните гърци имат по-ниско ниво на психичен дистрес и по-високи нива на диспозиционен оптимизъм и цел в живота в сравнение с българските възрастни лица;
- гръцките и българските възрастни хора не се различават по ниво на психично благополучие и удовлетвореност от живота;
- факторът „пол“ има значим ефект върху психичния дистрес при българи и гърци, като жените показват по-високо ниво на психичен дистрес, но няма ефект върху

психичното благополучие, целта в живота, диспозиционния оптимизъм и удовлетворението от живота.

- факторът местоживееене няма значим ефект върху психологичен дистрес, психологично благополучие, цел в живота, диспозиционен оптимизъм и удовлетворението от живота при българи и гърци.

- Съществуват различия в ефекта на фактора „възраст“. При възрастните гърци възрастта влияе върху психичния дистрес, като гърците в ранна старост показват по-високи нива на дистрес в сравнение с гърците в късна старост. При възрастните българи, възрастта влияе върху целта в живота и диспозиционния оптимизъм, като българите в ранна старост показват по-висока цел в живота и по-висок диспозиционен оптимизъм в сравнение с българите в късна старост.

- Съществуват различия в ефекта на фактора „образование“. При възрастните гърци образованието влияе върху нивото на диспозиционен оптимизъм и удовлетворение от живота, като възрастните гърци с висше образование показват по-висок диспозиционен оптимизъм и удовлетворение от живота в сравнение с възрастни гърци с основно или средно образование. При възрастните българи образованието влияе върху психичното благополучие, като тези с висше образование показват по-високо психично благополучие в сравнение с тези с основно или средно образование.

- Има различия в ефекта на фактора „условия на живот“. При възрастните гърци условията на живот влияят върху диспозиционния оптимизъм и удовлетворението от живота, като тези, които живеят сами, показват по-нисък диспозиционен оптимизъм и удовлетворение от живота. При възрастните българи условията на живот влияят върху психичния дистрес, психологичното благополучие, диспозиционния оптимизъм и удовлетворението от живота, докато възрастни българи, които живеят сами, показват по-високо ниво на психичен дистрес и по-ниски нива на психично благополучие, диспозиционен оптимизъм и удовлетворение от живота.

5. Резултатите могат да бъдат приложени при разработването на програми, насочени към подобряване на живота на старите хора в Гърция и България, което, от своя страна ще направи нагласата им живота по-положителна и ведра.

8. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Публикациите, които отразяват резултати на дисертацията са четири. Три от тях са самостоятелни статии на Константина Димитриос Гадзиора, а една – в съавторство с научната ръководителка. Две от тях са статии в годишник по психология и две - доклади в международна електронна конференция за изследвания в хуманитарните и социалните науки. В съдържателно отношение публикациите са посветени на конструктите, които изучава докторантката в дисертационното изследване: субективното благополучие; цел в живота и удовлетворение от живота; благополучието една година след началото на

пандемията от Covid-19; оптимизъм.

Считам, че формулираните приноси и получени резултати са лична заслуга на дисертантката.

9. Автореферат

Авторефератът дава ясна представа за дисертационния труд. Той е направен според изискванията и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

10. Критични забележки и препоръки

Съществени критични забележки и препоръки към изследването и комплекта предоставени материали нямам.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Константина Гадзиора съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

Дисертационният труд показва, че докторантката Константина Димитриос Гадзиора притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна област „Педагогическа и възрастова психология“ като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам** на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на Константина Димитриос Гадзиора в област на висше образование: Социални, стопански и правни науки, професионално направление Психология, научна област „Педагогическа и възрастова психология“.

29.05.2023 г.

Рецензент:

/проф. д-р Кирилка Тагарева/

Review

By Professor PhD Kirilka Simeonova Tagareva – Chair of the Department of Psychology at Plovdiv University “Paisii Hilendarski”.

Of the dissertation work of **Konstantina Dimitrios Gadziora**

On the topic: **“Influence of Culture on Attitudes to Life of Elderly People: A comparative study between Greece and Bulgaria”**.

For the fulfilment of the requirements for the degree “doctor” in the area of higher education 3. Social, Economic and Legal Sciences, professional field 3.2.

Psychology, research area, “Pedagogical and Age Psychology”.

1. General performance of the doctoral candidate and procedures

With directive No 561/22.03.2023, issued by the Rector of Southwestern University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (SWU), I have been elected a member of a scientific jury for the establishment of a procedure for the defence of a dissertation work on the topic: “Influence of Culture on Attitudes to Life of Elderly People: A comparative study between Greece and Bulgaria” for the awarding of the degree “doctor” in the area of higher education 3. Social, Economic and Legal Sciences, professional field 3.2. Psychology, research area, “Pedagogical and Age Psychology”. The author of the dissertation work is Konstantina Dimitrios Gadziora - doctoral candidate in the Department of Psychology under the supervision of prof. Ivanka Vasileva Asenova.

The portfolio of materials submitted by Konstantina Gadziora on an electronic carrier conform to the Internal Regulations for the Development of Academic Staff at SWU and contains all of the required documents.

Konstantina Dimitrios Gkatziora was born in 1990. She completed her BA in 2012 in Greece, Alexandroupolis, at Democritus University of Thrace, Department of Early Education Sciences. She completed her master’s degree in 2019 in Blagoevgrad, Bulgaria, at the South-West University "Neofit Rilski". Konstantina Gkatziora's dissertation was discussed and proposed for defence by the departmental council of the Psychology Department at the "Faculty of Philosophy" of Southwestern University "Neofit Rilski", Blagoevgrad.

2. Significance and relevance of the topic of the dissertation

The topic of elderly people is current and important in science and applied science attitude. It is related to the pronounced tendency of humanity to age. The relevance of the topic of the dissertation work is expressed in the attempt to achieve a broader understanding of elder age as the final stage in human development in the context of the culture in which people live. In an applied aspect, the relevance of the theme is found in the search for ways to develop concrete and detailed

forms and guides for practical help and advice on processes of aging.

The goal set by Konstantina Gadziora is to study the attitudes towards the lives of elderly people in Greece and Bulgaria and to compare the effects of basic demographic characteristics on the attitude to life of the two studied groups adults. K. Gadziora researches mental well-being and distress, satisfaction with life, optimism and purpose in the lives of Greek and Bulgarian elderly people. She is looking the influence of culture, age, gender, education, cohabitation and place of residence over them.

3. Knowledge of the problem

The dissertation student Konstantina Gadziora knows well the characteristics and the characteristics of old people. She knows the state of the problem, in the literature review her ability to interpret critically discussed theoretical propositions is evident and empirical facts.

4. Correspondence of the chosen research methods with the set goals and objectives of the dissertation work

The methods that Konstantina Gadziora chooses to apply in her empirical research allow her to achieve the set goal and get an adequate response to the tasks solved in the dissertation work. There are four tools:

- 1) General Well-Being Scale Heubeck & Neill (2000).
- 2) Diener's Life Satisfaction Scale (SWLS) (Diener, 1984.)
- 3) Life Orientation Test of Schier, Carver & Bridges - Revised (LOT- R) (1994).
- 4) Life Purpose Test of Crumbaugh & Maholick's (PIL test) (1964).

Information was obtained on the main demographic characteristics: age, gender, educational level, living conditions and place of residence.

5. General assessment of the dissertation work

The dissertation consists of 160 pages and is in the classical structure with introduction, three-chapter summary, conclusions, contributions, bibliography and appendices. The bibliography covers 165 sources. It includes significant developments in the problem under consideration. The dissertation contains 48 tables.

The first chapter of the dissertation is theoretical, the second chapter presents the organization of the research, and the third – the results and the analysis of the research results. The theoretical and empirical parts are well balanced.

In the theoretical overview of the first chapter, Konstantina Gadziora makes an analysis of the literature on the studied issue. The author examines: old age and aging; culture and cultural differences in the perception and attitude of older people to aging; attitudes; mental well-being;

goal in life; life orientation; satisfaction with life. Main productions in the field of gerontology; biological, psychological and social theories of aging such as the theories of Hayflick, Pathath, etc. Mental well-being, life satisfaction, purpose in life, life orientation are considered in the field of positive psychology with reference to the theories of Ryan & Deci, Ryff, Peterson & Seligman, Diener etc. Outlined are factors with differential effects on subjective well-being as a family, gender, income, physical activity, illnesses, emotional problems such as depression and anxiety, sleep, residence. Special attention is paid to the relationship between life satisfaction and the Covid-19 pandemic, as indicated psychological effects of the pandemic on the elderly. Throughout the theoretical part of the dissertation statements and views of various authors relevant to the topic of the dissertation, with empirical confirmations of the theoretical propositions.

In the second chapter, the design of the empirical study is presented. The theoretical situations formed in the first chapter become the starting scientific basis of the dissertation in constructing one's own empirical research. Purpose and hypotheses are described the research; tasks of the research; characteristic of the studied samples; research tools; procedure for gathering empirical information. K. Gadziara raises one main hypothesis that is directly related to the goal and two sub-hypotheses. The tasks are aligned with the goal and with learning the main constructs: mental well-being and distress, life satisfaction, dispositional optimism, and purpose c life. The subjects were a total of 294 aged 60 to 89, divided into two groups: Greeks and Bulgarians, respectively 165 and 147 people. The Greek participants are residents of Thessaloniki, Karditsa, Veria and the surrounding villages, while the Bulgarians are residents of Blagoevgrad, Petrich, Dimitrovgrad, Stara Zagora and surrounding villages. The characteristics of the researched persons are described in detail.

The third chapter presents the results and analysis of the empirical results research that logically follows: results of research on the Greek sample; results of a study of the Bulgarian sample; comparison and subsequent discussion. A comparative analysis was carried out in terms of: culture, age, gender, education, cohabitation and residence. The results are discussed in relation to the raised hypotheses. Conclusions are made that are a logical consequence of the results obtained.

6. Discussion and analysis of the results obtained from the conducted research and verification of the raised hypotheses

In her empirical study, Konstantina Dimitrios Gadziara formulated one main hypothesis and two partial hypotheses called sub-hypotheses:

The main hypothesis is: Older Greeks have a more positive attitude towards life compared to Bulgarian adults.

The first sub-hypothesis is: Greek elderly show a lower level of mental distress and higher levels of psychological well-being, satisfaction with life, dispositional optimism and purpose in life

compared to Bulgarian elderly people.

A second sub-hypothesis is: There are culture-related differences in the effects of the demographic factors "gender", "age", "education", "living conditions" and "place of residence" on levels of mental distress, mental well-being, purpose in life, dispositional optimism and life satisfaction.

The study found that Greek and Bulgarian adults significantly differ in levels of mental distress, with Bulgarian adults showing a higher level mental distress compared to Greek adults. A significant effect of the interaction between culture, living conditions and place of residence on the level of mental distress.

The study found that culture does not have a significant impact on the level of mental well-being. However, significant effects of the interaction between culture and gender, education and living conditions. According to the obtained results Bulgarian elderly women living with relatives, as well as in general, the elderly Bulgarians with higher education, living with relatives, demonstrate highest level of mental well-being, and in contrast, Greek adult women living alone, as well as elderly Greeks without higher education who live alone, demonstrate the lowest level of mental well-being.

Comparing the two cultures in terms of levels of dispositional optimism (vs. pessimism), the Greek sample of elderly people is found to show more high levels of optimism from the Bulgarian sample of elderly people.

Cross-cultural comparison finds significant differences between Greek and the Bulgarian sample also regarding the purpose in life. Greek adults have more high goal in life compared to adult Bulgarians.

As for life satisfaction, the results obtained do not show significant cultural differences.

The applied correlation analysis reveals a negative relationship between mental distress and psychological well-being, with moderate strength for the Greek sample and weak for the Bulgarian sample and a moderate positive relationship between purpose in life and life satisfaction in both the Greek and Bulgarian samples.

According to the author, the first hypothesis is considered confirmed: the elderly Greeks have a more positive attitude towards life compared to Bulgarian adults.

Both sub-hypotheses are considered partially confirmed. Significantly higher levels of dispositional optimism and purpose in life and lower level of psychological distress among Greek adults compared to Bulgarian adults and similar levels of mental well-being and life satisfaction in the two samples found in study, partially support the first sub-hypothesis that "old Greeks show lower levels of psychological distress and higher levels of psychological well-being, life satisfaction, dispositional optimism, and purpose in life compared with the elderly Bulgarians". As for testing the second sub-hypothesis, according to which "there are cultural differences in the effects of the demographic factors 'gender', 'age', 'education', 'living conditions' and 'place of

residence" on the levels of mental distress, mental well-being, purpose in life, dispositional optimism and life satisfaction', the obtained results partially support her.

According to the author, the main hypothesis is confirmed, and the two sub-hypotheses are partially confirmed.

7. Contributions and significance of the development for science and practice

The scientific and applied contributions in the dissertation are concluded in conducting original research on the influence of culture on attitude towards the life of old people. The scientific contributions that correspond to the content of dissertation work are concluded in the following:

- 1) On the basis of a theoretical analysis carried out, contemporary perceptions of ageing, old age and the attitude towards life of the elderly, reflected in levels of mental well-being and mental distress, purpose in life, dispositional optimism and life satisfaction.
- 2) A systematic review of a number of empirical studies concerning to the studied constructs.
- 3) An original empirical study was conducted in the scientific field of the research problem in Bulgaria and Greece regarding the attitudes towards the life of the old people. The results contribute to the enrichment of knowledge about the role of culture initiates individual differences in mental well-being and distress, purpose in life, dispositional optimism and life satisfaction - independently and in interaction with demographic factors: gender, age, conditions of life, place of residence.
- 4) A comparative analysis was carried out, through which the cultural ones stand out differences between subjects. The following new empirical evidence was obtained:
 - older Greeks have a lower level of mental distress and higher levels of dispositional optimism and purpose in life compared to Bulgarian adult people;
 - Greek and Bulgarian elderly people do not differ in level of mental well-being and life satisfaction;
 - the "gender" factor has a significant effect on mental distress among Bulgarians and Greeks, with women showing a higher level of mental distress, but no effect on mental well-being, purpose in life, dispositional optimism and life satisfaction.
 - the cohabitation factor has no significant effect on psychological distress, psychological well-being, purpose in life, dispositional optimism and satisfaction from life among Bulgarians and Greeks.
 - There are differences in the effect of the "age" factor. In adults Greeks age affects mental distress, as Greeks in early old age show higher levels compared to Greeks in late old age. In elderly Bulgarians, age affects the purpose in life and dispositional optimism, like

Bulgarians in early old age show higher purpose in life and higher dispositional optimism compared to Bulgarians in late old age.

- There are differences in the effect of the "education" factor. In adults Greeks education affects the level of dispositional optimism and satisfaction of life, with older Greeks with higher education showing higher dispositional optimism and life satisfaction compared to elderly Greeks with primary or secondary education. For Bulgarian adults, education affects the mental well-being, with those with higher education showing higher mental well-being compared to those with primary or secondary education.
 - There are differences in the effect of the "living conditions" factor. In adults Greeks living conditions affect dispositional optimism and satisfaction of life, with those living alone showing lower dispositional optimism and life satisfaction. In the case of Bulgarian adults, living conditions affect mental distress, psychological well-being, dispositional optimism and satisfaction with life, while elderly Bulgarians who live alone show more high level of mental distress and lower levels of mental well-being, dispositional optimism and life satisfaction.
- 5) The results can be applied in the development of programs, aimed at improving the lives of the elderly in Greece and Bulgaria, which, of its own country will make their life attitude more positive and cheerful.

8. Assessment of the publications and personal contribution of the doctoral student

There are four publications that reflect the results of the dissertation. Three of them are independent articles by Konstantina Dimitrios Gadziora, and one - co-authored with the scientific supervisor. Two of them are articles in a psychology yearbook and two - reports in International Electronic Conference on Research in the Humanities and Social Sciences sciences. In terms of content, the publications are devoted to the constructs which studies the doctoral student in the dissertation research: subjective well-being; goal c life and life satisfaction; well-being one year after the start of the Covid-19 pandemic; optimism.

I consider that the formulated contributions and obtained results are a personal merit of the dissertation student.

9. Abstract

The abstract gives a clear idea of the dissertation work. It is made according to the requirements and reflects the main results achieved in the dissertation.

10. Critical remarks and recommendations

I have no significant critical remarks and recommendations on the study and the set of materials provided.

CONCLUSION

Konstantina Gadziora's dissertation contains scientific, scientific applied and applied results that represent an original contribution to science and meet all the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic Bulgaria.

The dissertation shows that the PhD student Konstantina Dimitrios Gadziora has in-depth theoretical knowledge and professional skills in science field of "Pedagogical and Age Psychology" by demonstrating qualities and skills for independent conduct of scientific research.

Due to the above, I confidently give my positive rating for the research carried out, presented by the dissertations reviewed above, abstract, achieved results and contributions, and I offer to the honorable scientific jury to award the educational and scientific degree 'doctor' to Konstantina Dimitrios Gadziora in the field of higher education: Social, economic and legal sciences, professional direction Psychology, scientific field "Pedagogical and Age psychology".

29.05.2023

Reviewer:

/ Prof. PhD Kirilka Tagareva/